

**Rozhovor s gen. por. Ing. Stanislavem Procházkou
ve Mladé Boleslavi 26. ledna 2004**

Karel Sieber (KS): Jestli budete souhlasit, začal bych těmi osobními údaji, jak jsem naznačil. Zeptal bych se nejdřív, co vás vlastně přivedlo do armády a jakým vojenským vzděláním jste postupně prošel.

gen. por. Ing. Stanislav Procházka (SP): Byl jsem vychován v legionářské rodině. Otec byl ruský legionář, vrátil jsem se z Ruska posledním transportem. Maturoval jsem v roce 1943 na vyšší hospodářské škole v Plzni. V roce 1945 při odvodu mě přesvědčili, že bych se měl přihlásit do armády – do vojenské akademie v Hranicích. Do akademie jsem byl přijat a v roce 1947 jmenován poručíkem. V akademii se prováděl nábor k výsadkovému vojsku. V roce 1948 – v březnu – jsem byl přemístěn do Stráže pod Ralskem k 71. výsadkovému praporu, kde jsem absolvoval výsadkový výcvik. Velel jsem náhradní rotě. V roce 1950 jsem byl vybrán na studium do Sovětském svazu a v letech 1950 – 1953 jsem absolvoval Vojenskou akademii Frunze. Po návratu v roce 1953 jsem byl jmenován do funkce náčelníka štábu výsadkového vojska. Štáb byl zrušen, byla organizována brigáda a umístěna v Prešově. Náměstek Lomský si mě vyžádal na funkci důstojník pro zvláštní úkoly, tuto funkci jsem plnil, i když byl potom ministrem národní obrany, do poloviny roku 1956. V roce 1956 jsem byl pověřen velením pěší divize v Sušici. Tam jsem byl do roku 1959, kdy jsem byl pověřen velením pěší divize v Havlíčkově Brodě. V roce 1960 byla celá divize reorganizována na tankovou. V roce 1962 jsem byl vyslán na studia do Moskvy do vojenské akademie generálního štábu. Po návratu v roce 1964 jsem byl jmenován velitelem 1. armády v Příbrami, kde předtím velel generál Mucha. V prosinci 1968 jsem pak byl z funkce velitele Západního vojenského okruhu odvolán.

KS: Začal bych v padesátých letech. Vy jste působil nejdříve na těch nižších velitelských postech ve výsadkovém vojsku. Kdo byl tehdy jeho velitelem?

SP: Velitelem byl generál Paleček. Náčelníkem štábu byl plukovník, pak generál Kozák.¹

KS: Mohl byste o tom říci víc? Protože výsadkové vojsko je taková specifická oblast.

SP: Tak podívejte se, my, co jsme tam prošli, z té skupiny, která byla původně dost velká, ale zůstalo nás tam málo, tak jsme zároveň prováděli výcvik SNB v otázkách „protipartyzánské činnosti“. Další někteří kolegové prováděli výcvik Hagany, to je izraelská organizace, která si

¹ Brigádní generál Karel Paleček zastával funkci velitele výsadkového vojska v letech 1948 – 1949, jeho nástupce podplukovník Alexander Kováč v letech 1950 – 1951.

tam připravovala svoje lidi, výsadkáře. Ta otázka je spojená s generálem Sochořem,² který nás taky několikrát navštívil, proto jsem taky několikrát s generálem Sochořem hovořil. Fakticky ... i když není úplně jasno, ale většinou ... asi Sochor moc věděl, tak musel být odstraněn.

KS: Tam u výsadkového vojska byly do jisté míry zachovány tradice výsadkářů, jak byly pěstovány v Británii.

SP: Ano, byly zachovány, byli jsme v tom duchu taky cvičeni. Byli jsme vycvičeni lidmi, kteří prošli *commandos*, lidmi, kteří taky byli vysazeni v našem týlu.

KS: Tohle období – ještě předtím, než se to přesunuje do Prešova a je z toho 22. výsadková brigáda – jak to tam bylo vlastně? Já vím, že to mezidobí mezi tím 71. výsadkovým praporem, který byl zrušen ...

SP: 71. prapor byl zrušen, byla založena výsadková brigáda a byla přemístěna do Prešova. A já jsem v padesátém třetím roce po skončení akademie, nastoupil jako náčelník štábu. Samozřejmě, že v té době všude byli poradci, takže jsme měli taky poradce, plukovníka, na štábu.

Takže prováděla se řada cvičení, zejména za ministra Čepičky. Byly to útočné operace a výsadková vojska dostávala úkoly – jak průzkumné jednotky, tak i na obsazování některých prostorů a zajištění předmostí. Protože je známo, že naše armáda byla prvosledová a měla být první použita, a teprve za tři dny měl být použit druhý sled, Sovětská armáda.

KS: V roce 1954 se do výzbroje NATO, na druhé straně, dostávají taktické jaderné zbraně. A někdy se uvádí, že právě výsadkové vojsko jako jeden ze svých cílů mělo za úkol vyřadit ty jaderné zbraně.

SP: Jednak měli jsme za úkol provádět jejich průzkum, byli jsme seznamováni s různými typy. I když já si dovoluji tvrdit: To, co nám asi ukazovali, byly s vysokou účinností, protože se provádělo přísné utajení.

KS: Dál v roce 1956 jste nastoupil ...

SP: V roce 1956 jsem byl pověřen velením sušické divize. Tato sušická divize dosáhla během tří let dobrou úroveň. Protože v rámci Varšavské smlouvy, když nastoupil někam nový velitel, tak se okamžitě v krátké době prováděly velmi náročné prověrky spojeneckého velení. To byla taková určitá zásada, aby se prostě zjistilo, jestli ten velitel je na svém místě nebo není. My jsme ty úkoly splnili, a protože havlíckobrodská divize měla určité problémy, tak jsem byl přemístěn jako velitel do Havlíčkova Brodu k motostřelecké divizi, později byla reorganizována na tankovou.

KS: V té době, kdy jste byl v Sušici, v roce 1958, probíhá velká armádní reforma, kdy se vytváří 1. a 4. armáda a vlastně se ustavuje struktura Československého frontu. Přišel jste nějak do kontaktu s cíli té reformy?

SP: Ne.

KS: Otázkou je operační plánování československé armády ještě předtím, než vzniká struktura těch dvou armád. Vy jste se účastnil cvičení – myslíte, že v té době zůstávala zachována tradiční forma teritoriální obrany, soustředěné prostě na bezprostřední odrazení případného útoku, nebo se už v době před rokem 1958 objevuje nějaké rozvinutí ofenzivní operace frontové?

SP: Už v té době byly dislokovány divize tak, aby v krátké době po dosažení bojové pohotovosti mohly být použity v prvním sledu k útočné operaci. Obrana se cvičila málo. Cvičila se, protože byla v programech, ale většinou se cvičil útok.

KS: Jaké vlastně byly operační plány pro ofenzivní operaci? Teď byl nedávno zpřístupněn text

2 Antonín Sochor vstoupil do československé vojenské jednotky v Sovětském svazu, účastnil se bojů u Žaškova, Kyjeva, Bílé Cerkve a na Dukle. V roce 1943 byl vyznamenán titulem Hrdina SSSR. Po válce působil jako velitel u vojenské posádky v Ralsku, během arabsko-izraelské války působil ve štábu izraelské armády, podílel se také na výcviku izraelských vojáků v Československu. V roce 1950 se stal obětí dosud neobjasněné dopravní nehody, na jejíž následky údajně zemřel. Posmrtně byl povýšen na generálmajora.

československého operačního plánu z roku 1964, někde ho tu mám, asi bude nejlepší, když ho najdu. Tady ho otiskli v časopisu Soudobé dějiny ... mám tady ještě takové šikovné mapy ... tady.

SP: [studuje mapu se zakreslenými údaji z plánu z roku 1964] Ano. Tak především to byl ten útok na ten Stuttgart dolů, že ano, a pak křídlem to bylo směrem na Norimberk, nahoru. Jak je to tady? [studuje český překlad plánu z roku 1964] Tady je to naprosto jasné. Stálá pohotovost, to bylo logické. Je to tady dobře napsané. ... Je to tak.

KS: Jak jsem říkal – tento plán je z roku 1964. Generál Pezl, který byl ...

SP: Generál Pezl v šedesátém čtvrtém roce byl ještě na 1. armádě. Do té doby, než já jsem přišel k armádě. Byl náčelníkem operačního oddělení armády, kde velel generál Mucha, který potom byl velitelem akademie a pak náměstkem v roce 1968.³

KS: Generál Pezl právě zdůrazňuje, že u toho plánu ofenzivní operace se v padesátých letech ze strany Sovětů udržoval ten postup, že dokud neexistovala větší míra důvěry v Československo, tak ... že teprve tím správným uchopením marxleninského zánícení bude možno dát armádě ten ofenzivní úkol. Že teprve až si to „zasloužíme“. Myslíte, že se v tomto směru opravdu situace vyvíjela?

SP: Ta situace se vylepšovala v roce 1955, 1956. My jsme pracovali na generálním štábu na plánech – zejména se přepracovaly plány po útěku generála Šejny. Ovšem Sověti si to vždycky pojistili různým způsobem. Velká síť rozvědky, která dodávala pravidelně veškeré informace. Byli jsme pod kontrolou. I když mohu říci, že v šedesátém čtvrtém roce už nebyli poradci. Já jsem neměl poradce na armádě. No, ale zase měli vytipované spolupracovníky a ti to vytipovaní spolupracovníci se sami prozradili při vpádu vojsk v roce 1968 a zejména pak v době normalizace.

KS: V roce 1959 jste u divize v Havlíčkově Brodě – jste tam ještě v roce 1962, nebo to už jste na Vorošilovce?

SP: V šedesátém druhém roce jsem šel do akademie generálního štábu.

KS: V říjnu 1962, když byla karibská krize ...?

SP: To už jsme byli v Moskvě.

KS: ... už v Moskvě.

SP: To jsme podporovali Nikitu Sergejeviče Chruščova. V tomhle ohledu jsme Nikitu Sergejeviče chválili a věřili jsme, že určitě bude tato otázka ve spolupráci s Kennedym vyřešena mírem. A že budou rakety sovětské staženy, což nakonec se provedlo. Nicméně válka byla na spadnutí, to věděli zejména lidé na různých vysokých funkcích.

KS: Ještě předtím, v roce 1961, poprvé do československé armády přicházejí raketové nosiče, do výzbroje. Nejdřív jsou to operačně-taktické rakety, R-170 ...

SP: Ano.

KS: ... potom ty taktické, které jsou i na divizích. Zastihl jste je ještě v tom Havlíčkově Brodě?

SP: Ne, my jsme je v Havlíčkově Brodě ještě nedostali. Já jsem je potom měl už v roce 1964 jako velitel armády, u raketové brigády ve Staré Boleslavi.

KS: Jak v tom počátečním období je řešena otázka jaderných hlavic?

SP: Já si dovolím tvrdit tak, že dohoda, která byla uzavřena – nebo smlouva, jak to nazveme – mezi Lomským a Malinovským, ministr obrany Lomský a Malinovský – se uzavřela smlouva o zabezpečení bezpečnosti raketových vojsk, zvýšení jejich úrovně, zvýšení jejich ... po technické stránce. K tomu samozřejmě na Západě NATO začalo měnit raketové systémy.

[...]

KS: Mluvili jsme o té smlouvě Malinovský – Lomský.

SP: Tam už bylo řečeno, že jde i o sklady. Tyto sklady se samozřejmě začaly budovat, dva sklady byly dokončeny v roce 1968, třetí měl být dokončen v roce 1969, 1970. Tak to možná

3 Generálporučík Alexander Mucha zastával v letech 1968 - 1971 funkci 1. náměstka ministra národní obrany.

byla jedna ze záminek dostat vojska sem. K tomu samozřejmě sloužila takzvaná kontrarevoluce v Praze, pokus modernizovat socialismus, jak si to představoval Dubček a ti ostatní.

KS: Vy jste říkal, že to byla jedna ze záminek. Teď právě v té práci, kterou napsal Dr. Fidler, on zdůrazňuje, že byl možná hlavní důvod, proč Sověti udělali invazi.⁴

SP: Samozřejmě, že toto se hodilo. Ale nejdříve se to řešilo politicky! Politicky se zdůrazňovalo, že není možné, aby ten rozvoj v roce 1968, takzvané Pražské jaro, pokračoval.

KS: Čili myslíte, že primární byl ten politický cíl?

SP: Jistě! Ale toto se k tomu velmi dobře hodilo. Protože není žádné tajemství, že Novotný jako prezident měl co dělat, aby zabránil vstupu vojsk, protože na něho byl dělaný neustále tlak. Nám se snižovaly počty vojáků, a tím jsme nemohli naplňovat útvary ... i když Západní vojenský okruh, to znamená 1. armáda, která se vyčleňovala ze Západního vojenského okruhu, byla na osmdesáti až devadesáti procentech v počtech. Musela být. Ale ostatní. Tak z těchto důvodů oni argumentovali: „My vám sem můžeme dát jednu nebo dvě divize, a tím ta hranice proti imperialistům bude zajištěna.“

KS: Myslíte, že pro Sověty bylo významnější – když už tady tedy to vojsko bylo – že pro ně bylo významnější, že se vyřešila otázka jaderných hlavic, nebo to, že přesunuli ten svůj druhý sled, který by jinak musel se čtyři dny táhnout z toho PrikVO?

SP: Podívejte se, ten přesun byl složitý. Proto se velmi dobře hodilo, že k jaderným prostředkům se provede rychlý manévr v časově krátké době. Vojska se nacházejí v Polsku, Československu, Maďarsku, Německu. Což nakonec ukázalo ... když si to vezmete, oni mohli plně využít naši okupaci s přesuny vojsk, zároveň si ověřit řadu momentů, jak dlouho trvají přesuny vojsk ... V prvním sledu je třeba vidět, že bylo hodně vojáků, kteří byli mobilizováni do prvního sledu. My jsme se setkávali s Uzbeky, Kazbiky. Kde byla elita? Ta elita byla vzadu, dál. My jsme to nakonec sami poznali, viděli a mluvili s těmi lidmi. A víme taky, protože jsme získali řadu momentů, řadu materiálů jejich – ztratili mapy, ztratili různé poznámkové sešity – kde jsme se dozvěděli, jak se dělala příprava, skoro šest měsíců. Kolik bylo zmobilizováno lidí na tuto akci. Čili to všechno velice dobře sloužilo i k ověření si řady operačních a strategických plánů, to je třeba taky vidět. Záminka pro to byla velmi dobrá, že „imperialisté by se chtěli zmocnit Československa“. A rakety – my jsme dali jenom území, vybudovali sklady – ale o raketách bychom nerozhodovali.

KS: Samozřejmě je pochopitelné, že využití zbraní hromadného ničení muselo být koordinováno. Že to není tak, že by si každý velitel divize házel raketami, jak by se mu zachtělo. Nicméně to že to bylo zavedeno, ta raketová výzbroj taktická, až do úrovně divize, tak to svědčí o tom, že vlastně československá armáda s tím přišla do poměrně úzkého kontaktu.

SP: No ... takhle ... jistě, ale je třeba vidět, jaké rakety byly na té divizi. Protitankové?

KS: Během té doby, od poloviny padesátých let až do začátku sedmdesátých let, výrazně kolísá počet vojáků v československé armádě. Je tam taková chvílka v druhé polovině padesátých let, kdy Chruščov vyhlásil mírovou iniciativu (než potom začne eskalace během druhé berlínské krize). A najednou počet československých vojáků „spadne“ z téměř 300.000, z 297.500, na 182.000. Zažil vy jste nějak, jak se to v praxi projevilo?

SP: Nás se to netýkalo. My jako prvosledová vojska – když vezmete karlovarská, plzeňská, sušická divize, potom slánská divize tanková, milovická tanková divize. My jsme museli mít počty. Ale byl to určitý argument i pro ně: „Nemáte vojáky, málo mladých lidí máte – dáme. Dáme sem.“

KS: Potom v roce 1965 začíná v Československu taková možná spíš neoficiální debata mezi československými veliteli o povaze frontového uspořádání, o poměru front versus teritoriální jednotky. Tehdy vzniká – jmenuje se to „mezirezortní pracovní komise pro vybudování

4 Jiří Fidler: *Okupace Československa. Bratrská agrese*. Havran, Praha 2003.

teritoriálního obranného systému“ ...

SP: Ano.

KS: ... generál Peprný je jejím předsedou. Setkal jste se nějak s tím?

SP: Ano, protože my jako okruh jsme potom museli vytvořit teritoriální ... Dostali jsme veškeré okresní a krajské vojenské správy do podřízenosti. To znamená, zajišťovali jsme i mobilizaci. A zajišťovali jsme výcvik záloh intenzivní, aby se připravovaly, protože bylo třeba nějaké specialisty doplňovat, školit. Protože aby se ta úroveň armády zvyšovala i v zálohách.

Proto se nakonec prováděla ta mobilizační cvičení. Jedna mobilizace cvičná byla provedena na příkaz náměstka ministra národní obrany, bylo to v prosinci 1967, kdy jsme byli překvapeni a lidi otráveni, protože byly Vánoce a oni museli být mobilizováni na cvičení. Byla to možná součást určitého záměru, který připravoval Šejna, Janko a spol.

KS: Z hlediska toho důrazu na vybudování teritoriální struktury je ta změna – přepodřízení těch vojenských správ místních okruhu – srozumitelná ...

SP: Ano, proto se vytvořily okruhy. Západní, Střední a Východní.

KS: ... ale z hlediska čistě frontového, z hlediska efektivity provedení operace je to docela ...

SP: Mělo to prostě uspíšit ... Protože – podívejte se, otázky jaderných úderů. Budou-li jaderné údery malé ráže, můžou být použity i na prvosledová vojska. A teprve ze strategického hlediska budou ty jaderné prostředky použity potom v týlu, na druhosledové a na vážné objekty. Čili s tímhle se počítalo, proto bylo třeba, alespoň to tak bylo v plánu, vytvořit obranu některých strategicky důležitých objektů teritoriálními prostředky. To znamená, že ten velitel měl potom možnost mobilizovat a cvičit je, aby na daný úkol byli připraveni, co mají v rámci třeba mobilizace plnit. To byl důležitý cíl. Pak důležitý cíl taky bylo velice rychle nahrazovat ztráty, kdyby došlo ke konfliktu.

KS: V šedesátých letech ještě dochází k tomu, že se provádí reforma Pohraniční stráže. Že najednou v roce 1965 Pohraniční stráž přejde od ministerstva vnitra ...

SP: ... k nám ...

KS: ... pod ministerstvo obrany.

SP: ... Západní vojenský okruh měl dvě brigády, měl lánskou brigádu a sušickou brigádu v podřízenosti.

KS: To ani v Sovětském svazu není, tam tradičně pohraničníci ...

SP: ... tam to není. Tady to bylo z těch důvodů, že to bylo operativnější, že bychom je mohli v případě potřeby doplnit, taky posílit zbraněmi, což bylo důležité. No a daleko lepší prý bylo – alespoň tak oni s tím počítali – přímé velení než velení z ministerstva přes brigádu. A úzká spolupráce samozřejmě s útvary, jako byly pluky. Takže z těch důvodů.

KS: Někdy se nabízí taky ta myšlenka, jestli to nesouviselo kromě těch ryze praktických důvodů s tím, že se tím jaksi tabulkově zvedl počet ... že to byla dobrá odpověď operační správy na ten sovětský tlak.

SP: Ano, byla. Když v roce 1968 přišli, tak nás kritizovali: *Vy atkryli granicu proti imperialistam, jak vy eto predstav...* Já říkám: „Neodkryli.“ Když přišli, já jsem říkal: „My, náš okruh má předsunuté odřady. Všude na hranici.“ A měli jsme průzkum, náš průzkum udělal takzvaný hloubkový průzkum, pronikli dost hluboko a nezjistili, že by byly přítomné lehké obrněné pluky americké. Oni se stáhli, věděli, že by mohlo dojít ke konfliktu.

KS: Přece jen – u tak obrovského pohybu, jako byla invaze, všechny ty sovětské divize, se riziko nějakého střetu, nezamýšleného, s Američany, se Západními Němci muselo jevit jako ...

SP: Nebylo.

KS: Myslíte, že Sověti dali s předstihem najevo nějakým neoficiálním kanálem ...

SP: Je vám známo, že devatenáctého srpna 1968 Dobrynin přišel za státním tajemníkem Deanem Ruskem, informoval ho a zároveň přinesl rozhodnutí sovětského politického vedení, že souhlasí s návrhem Američanů na mírové využití jaderných prostředků. To byla podmínka Američanů, dříve na to neodpověděli a teď se jim to náramně hodilo.

Podruhé jsme zase byli opuštěni Západem. V osmatřicátém a v šedesátém osmém. Oni měli

svůj problém – měli válku ve Vietnamu, byli před volbami prezidentskými, měli nepokoje, sami doma. Potom rozhodli a řekli jasně: „Je to východní otázka, otázka Východu.“ Proto se taky neangažovali, nikde.

KS: On je taky nikdo nepožádal z československé strany.

SP: Je otázka ... jestli byli požádáni nebo nebyli ... Fakt je, že ta otázka byla vážná a Sověti jasně řekli a Američani jasně řekli, že kvůli nějakému Československu nepůjdou do nějakého konfliktu. Je to tak? Je.

KS: Mohl byste charakterizovat nějak osobněji sovětské velitele, které jste znal, se kterými jste nějak přišel do kontaktu?

SP: Ano. Podívejte se, otázka cvičení Šumava, že ano. Nás i můj štáb i mě překvapilo, že oni počítají s účastí tolika vojsk. Poněvadž to bylo velitelskoštábní cvičení. Tolik spojovacích prostředků. No ale nenapadlo nás, že to byla příprava na invazi, která se plánovala. I když, podívejte, vstup vojsk byl plánovaný podle různých materiálů už v květnu. To byla ta divize Jaškina, jestli jste slyšel, která měla přejít od Krakova a odtamtud a měla se dostat na západní hranici. Čili to byl zámysl a ten zámysl nebyl vymyšlený jenom tak lehce. To znamená, že už tady se určitě kalkulovalo s tím, ale pak situace politická se zlepšila mezi Sovětským svazem a naším vedením komunistickým, na základě toho se to odložilo. Ale muselo se zabránit, aby nebyl XIV. sjezd. Tomu se muselo zabránit za každou cenu.

KS: Jistě.

SP: Takže to bylo k tomu. Co se týká těch velitelů – vcelku jsem se setkal s generálem Kožanovem ...

[druhá strana kazety]

... [Kožanov byl člověk] velice *gramotný* [vzdělaný], zkušený, velice dobře jsme spolupracovali na cvičeních. No, a když potom přišli, tak samozřejmě že zase ta armáda přišla stejná. A na Západní vojenský okruh vzhledem k počtu vojsk a vzhledem k tomu, že 1. armáda byla silná, tak přišly dvě armády. Takže jsme vlastně byli mezi dvěma armádami. Ale cvičila ta armáda Kožanovova. I když potom Kožanov byl odvolán, protože nesplnil rozkaz. My jsme měli dvě setkání, první setkání bylo u nás na štábu okruhu, kde jsme si vysvětlili situaci. Řekli, jestli náš štáb je nepřítel socialismu a jestli je zde kontrarevoluce, byla to ostrá výměna. On to pochopil, ale nepochopil to jeho náčelník štábu, který se účastnil jednání, a politruk. Druhé setkání bylo na jeho žádost, v Plzni u 19. motostřelecké divize, kde mi přinesl dálnopis podepsaný maršálem Grečkem, že je třeba okamžitě zastavit vysílání plzeňského rozhlasu. Já jsem mu na to odpověděl, že na Borech je tankový pluk. Je v pohotovosti. Jestli chce střetnutí. A kolem rádia jsou studenti. A ti budou bránit – všemi prostředky – vysílání. On mi na to odpověděl, že bude odvolán z funkce velitele armády, šesté. A já jsem říkal, že budu taky odvolán z velení okruhu. Takže jsme se takto rozešli. Ještě jsem mu ukázal fotografie, které získaly naše orgány – rozstřílení krašovské retranslační stanice, jestli jste někdy slyšel. To byla supermoderní, vybudovaná, byla rozstřílena, jako že je tam „kontrarevoluce“. A on říkal: „To jsme neudělali my, to udělala sousední armáda.“ Která byla taky v brdských lesích.

Tak jsme se rozešli, on samozřejmě byl odvolán, velení armády převzal náčelník štábu, ale pak jsme se dozvěděli, že je na ministerstvu obrany představitel Varšavské smlouvy.

Když byla oslava Velké říjnové revoluce – byla u nich pod stany, byl jsem tam pozván – předal jsem dopis za velení okruhu, kde jsme se zmiňovali o spolupráci, připomněli jsme Velkou říjnovou revoluci. Jinak jsem dopis podepsal 21. srpna také Pavlovskému, když přišli, za vojenskou radu, 21. srpna byl poslán i dopis komunistů okruhuové politické správy. Nazvali jsme to jasně okupací. Taky jsme požadovali, co by se mělo udělat z jejich strany, samozřejmě že se nic neudělalo.

A tam už bylo vidět, že vystupovali někteří, kteří tam byli pozvaní: „Vy jste v lesích, vy už byste měli být ubytovaní ...“ Prostě už došlo k silné diferenciaci a už si zajišťovali někteří setrvání v armádě za každou cenu. Pak jsem tam diskutoval, jenom když jsme byli dva, s

plukovníky ... a oni říkali: *Vy čestnýj čelověk. A što ja tam slušal, što oni govorjat, no eto strašno. Oni byli proti i sejčas pasmatritě!* Takže takhle to vypadalo.

Jinak v průběhu cvičení Šumava to byli velitelé, se kterými my jsme – i důstojníci štábu – se seznámili. Vysvětlovali jsme, co vlastně chceme s tou politikou v roce 1968, že nechceme žádné odtržení od Varšavské smlouvy. Když vyšly Dva tisíce slov, tak samozřejmě útok na mě: „Měl byste poslat divizi!“ Já povídám: „Kam? Proti komu? Proti lidu?“ Nakonec i v televizi, když ten šot byl, tak ta moje slova jsou tam řečená taky. Zrovna bylo velitelskoštábní cvičení, když vyšly Dva tisíce slov, tak přišli a jeden říkal: „Vidíte to, co se u vás tvoří? To je návod na kontrarevoluci!“

KS: Ještě z těch vojenských velitelů, funkcionářů, z těch vyšších – chápu, že ta úroveň Malinovskij, Grečko, že to bylo hlavně na politické úrovni ...

SP: Ale ano, podívejte se – v květnu sem přišla delegace vedená maršálem Moskalenkem. V té delegaci byl maršál Koněv, generálplukovník Leljušenko, generálplukovník Žadov, to byl zároveň náčelník akademie Frunze. S maršálem Koněvem – toho jsem doprovázel do Plzně – jsme navštívili 19. divizi, pak jsme šli do Škodovky. Ve Škodovce se velice zajímal o názory lidí, hovořil s dělníky, prostě chtěl slyšet názor, jaký je. S generálem Žadovem jsem byl u litoměřické ženijní brigády, kde na shromáždění generál Žadov vyjadřoval svoje názory v tom smyslu, že tento *rajon* osvobozoval v roce 1945, proto je velmi rád, že ho může navštívit. A Moskalenko, ten byl zase v Ostravě. Generál Leljušenko byl na Chomutovsku. To byl takový ... průzkum, zjistit, jaká je situace v armádě, jaká je situace v civilním sektoru.

Další setkání, když přijela delegace Grečka a Jepiševa, taky jsem tam chvilku mluvil s Grečkem, říkal: *Vsjo charašo*. Všechno je dobře. Tak měli zprávy různé. Chodily zprávy tendenční a chodily zprávy, které se požadovaly, do Sovětského svazu. A ti agenti, kteří sem přijížděli jako různí obchodní zástupci, ti měli za úkol mapovat. Tak na základě toho byl názor ... Tito takzvaní vojenští experti, ti měli zjistit, jaká je situace v armádě, jaká je nálada v armádě. Bohužel podle mého názoru nedovedli tak ohodnotit situaci, že skutečně ta armáda byla zasažena šedesátým osmým rokem, tím vývojem. Protože, podívejte se, když začala normalizace, tak chtěli normalizovat armádu stejným způsobem jako v Polsku v roce 1981. A to se jim nepovedlo. Co chybělo k tomu realizovat myšlenky zpracované jednatřiceti vyššími důstojníky v memorandu? To byl krůček. Ale pak když bylo přijato usnesení o obraně republiky, tak toto se už neudělalo. Ale nebyl by problém realizovat změněný systém v armádě, co se týká obrany a dalších otázek armády. Takže ta armáda byla zasažena skutečně a byla zasažena hodně, na všech stupních. Jako když otevřete ventil a najednou máte možnost ... unikáte z toho sevření té strašné cenzury, strašně řekl bych kontroly, kterou máte nad sebou neustále, denně. Proto se jim to nepovedlo.

Ale tuto armádu nechtěli oni zrušit, nechtěli jí zničit, ale přetvořit, aby odpovídala požadavkům marxismu-leninismu, ideologii Sovětského svazu. A to se stalo kdy? Rozhodný krok podle mě byl rok 1969, výročí 21. srpna. Samozřejmě na základě předtím přijatého usnesení, že armáda může být nasazena v případě demonstrace, že dále může posilovat hlídky pořádkové – to byl ten zlom rozhodující. Tanková divize, všechny tři prapory byly nasazeny v Praze v jednu chvíli, likvidovaly demonstrace, stálo to několik životů. Takže ta armáda – ještě ani v roce 1969 nemohli říct, že v celku je už na té cestě. Ale v roce 1971 ... Protože začaly v sedmdesátém tvrdé čistky, které měly taky tvrdé následky. Z armády bylo vyhozeno více než třináct tisíc důstojníků a dva tisíce praporčíchů a občanských zaměstnanců.

KS: Nechci se plést, ale v rámci zásahu proti demonstraci při prvním výročí srpna byl snad nasazen i nějaký těžký dělostřelecký prapor.

SP: Byly nasazeny tankové jednotky, obrněné jednotky, transportéry. Byly nasazeny i minomety, připraveny, ano, na to je důkaz.

KS: Znal jste někoho z těch lidí, kdo tam tenkrát velel? Nebo slyšel jste alespoň o tom?

SP: Slyšel jsem, že tam řada lidí byla, ale celkem jsem se o to moc nezajímal, protože sice byl v akademii, ale nebyl jsem zrovna ten den přítomen v Brně. Ale vím o tom, že náčelník

fakulty velmi intenzívně ... prostě pracoval, nechal nařezat gumové hadice, které se pak používaly při bitkách proti těm demonstrantům. Vůbec mě ti lidé nepřekvapili.

KS: Ještě zpátky do toho období před srpnem ...

SP: Ano.

KS: ... k operačnímu plánu. Mohl byste nějak víc charakterizovat ty lidi, kteří tenkrát byli těmi operačními mozky armády? Znal jste nějak blíže Vitanovského?

SP: Ano, Vitanovského jsme si všichni vážili, protože to byl člověk vysoce *gramotný*, s operačními znalostmi a byl i člověk rovný a přímý. Nakonec i velmi úzce spolupracoval v období devadesátých let s Pezlem a ostatními při vypracování doktríny, která pak byla nakonec přijata.

KS: K tomu operačnímu plánu. Kdybychom to mohli trochu podrobněji projít, tady je zajímavá ta věc, jaká se počítají tempa. Tady se počítá sedm dní k Dijonu, devět dní na Lyon. To je úžasné tempo. Pokládal vy jste to tenkrát za reálné jako velitel 1. armády?

SP: Já jsem byl vždycky přesvědčený, že náš úkol bude vždy omezen. Bude omezen, i když na mapách se může narýsovat úkol, který je velice rozsáhlý, velký rozmach ... samozřejmě tento rozmach jsme na tu mapu kreslili, což je pochopitelné. Ale nikdo nám nedal otázku, jestli na to máme síly, nebo nemáme síly. Bylo vždycky řečeno: „Vy jste prvosledová armáda, v prvním sledu, v *převom ešaloně* a za vámi pak už přijde front o složení třeba třech armád, že ano.“ Vy vytvoříte určité předmostí. Co chcete dokázat, když byste měl v prvním sledu stodvacetitisícovou armádu? A měl jste úkol, že musíte „až sem“? Ano, je správné dávat podřízeným úkoly s velkým rozmachem, ale s vazbou na strategický plán, že ano. Znal u nás někdo strategický plán? Možná, že někdo znal na generálním štábu. A my jsme dostali jenom určité omezené úkoly. A tyto konkrétní úkoly jsme rozpracovali a napsali, nakreslili. Našimi operátory. Věděli jsme, že soused – přibližně – jaké asi by mohl mít směry třeba jenom, ale abychom znali složení sousedovo ... To je otázka už pak strategie. Ale byli jsme přesvědčeni, že nejdříve za tři dny – dříve ne – bude nasazen druhý sled na rozvoj operace. A na základě toho my musíme splnit bližší úkol, další úkol. V té operaci.

KS: To zasazení, ten plán – vyvíjel se nějak během té doby? Došlo třeba k tomu, že by se já nevím zrychlilo nebo naopak zpomalilo tempo ... ?

SP: Ne. Tempo bylo jasně stanoveno. Jestli ten, kdo ho stanovil, jestli tomu věřil, to je otázka druhá.

KS: Hodně se uvádí ten rozdíl, mezi jadernou variantou, bezjadernou variantou.

SP: Ano, jistě.

KS: Nejsem si úplně jistý, jestli na tom není nejláhovější to, že by ta jaderná varianta byla o tolik rychlejší. Protože zbraně hromadného ničení používá i protivník, logicky.

SP: My jsme měli jedinou výhodu, když jsme byli v prvním sledu, že by na nás možná méně padaly zbraně jaderné. Ty by šly do týlu, na druhé sledy, rezervy a tak dále, strategické zálohy, spíš než na nás. A co se týká použití vlastních, ty by se používaly na jaderné prostředky, hlavně na zálohy nepřítele, na objekty důležitosti, které měly strategický nebo operační význam. Ty naše raketové prostředky měly určitý dosah.

KS: Na druhou stranu – vy byste se zase museli vyrovnávat, co se týče jaderných prostředků, s nějakým případně možným pohraničním jaderným minováním. On ten výraz „miny“ není nejlepší, ale ...

SP: Ano, k tomu se samozřejmě vyčleňovaly průzkumy, to byly otázky ženijní, které měly speciální výzbroj, používala se už technika na provádění průzkumu v minových polích, tanky, takže s těmi věcmi se počítalo, plánovalo se s nimi v operačních plánech, no ... Ale otázka temp byla nám daná.

KS: Kterou část plánu jste hodnotil jako nejvíc obtížnou? Počátek, to pošumavské příhraniční sražení, nebo ...

SP: Nejvíc obtížné je vždycky připravit pro ty prvosledové jednotky podmínky, aby v nejkratší době mohly překonat minová pole a dostat se co nejrychleji ke splnění bližšího

úkolů. A k tomu je třeba používat dělostřelectvo, raketové prostředky. Ovšem tak abychom si, jak se říká, nezamořili jadernými prostředky terén. Samozřejmě, že i v takovém terénu se bojuje s použitím ... Často jsme si stavěli otázku, že se velmi málo kalkuluje s použitím plynu.

KS: To je zajímavé z hlediska této části vojska.

SP: Ano, s použitím, i ze strany Sovětů. Přitom bylo jasné – zde jsou velice dobré podmínky na západě, je to otázka převládajících větrů západních, to nakonec vidíte i dneska z předpovědi povětrnosti, severozápadní větry, které samozřejmě měly velký význam při použití těchto prostředků. Pak to byly otázky biologické, otázka zamoření nejenom nějakých lesů, ale zejména vody. Tyto otázky jako by pro nás byly tabu. Takže z toho můžeme vyvozovat: *Vy pĕrvyj ešalon, vy pogibnitĕ ...* jako příklad uvádím ... *vy pogibnitĕ i my patom za vami budĕm razvivať nastupenije na glavnom dale ...* na hlavním směru.

KS: Teď mimochodem nedávno byly zpřístupněny operační plány V. armádního sboru. Což pro nás možná není až tak zajímavé, protože pro nás by spíš byl lepší ten II. západoněmecký nebo VII. americký. Ale i tak – ony jsou z 80. let a byly zpřístupněny tak pozoruhodně, ne že by je zpřístupnili Američané, ale získali je při jedné operaci východní Němci, jejich vojenská rozvědka. A protože byly v archivu Stasi, tak jak se otevřel archiv Stasi, najednou byly na světě americké operační plány. A tam – ačkoli to jsou plány z 80. let, kdy ta situace je podstatně jiná nebo v některých ohledech jiná – se pořád zachovává jaderné minování a chemické minování, takže to určitě má nějaký praktický význam. Jaký plyn jste čekali?

SP: Rozhodně by se musel čekat plyn, který by ochromil nervovou soustavu. A s rychlým účinkem. Ale ta ochrana by byla dost složitá na to, aby jste skutečně včas použil ochranu proti tomu.

Musíte se na to dívat prostě z toho pohledu, že v tomto případě samozřejmě by to mělo vliv nejen na to, že to vojsko by se oslabilo, ale mělo by to i ohromný význam na morální faktor.

Pak je otázka, že by se používaly různé prostředky na zamoření terénu, zamoření prostoru, zejména zamoření důležitých objektů, které mají vliv na životní prostředí a vliv vůbec na žití v těch rajónech. Jenomže tenkrát nám to připadalo tak, že ... že my skutečně jsme jenom ten první sled a to, co bude jenom vlevo, vpravo, vzadu ... *Tam my budĕm potom.*

KS: U Vítanovského se často cituje formulace, kterou řekl v jednom rozhovoru, že československé vítězství by vypadalo tak, že by se těch posledních dvacet Čechů po válce sešlo někde na Řípu, aby oslavili. Shodneme se asi na tom, že tam nebyl velký prostor na to, jak prosazovat nějaké varianty toho plánu nebo nějaké úpravy, ale přece jenom – měl jste zkušenost, že se někdo snažil prosadit nějaká pro Československo ... ?

SP: Podívejte se, nebylo tajemství, že kromě krize v komunistické straně a kromě politické krize u nás v republice byla krize také v armádě. Otázka systému velení, otázka systému doplňování, otázka systému techniky a tak dále. A když se vypracoval ten model nový, jestli jste o něm slyšel, a v tom modelu se počítalo, že se bude realizovat na etapy. Několik etap bude realizováno. A když se s tím přišlo na generální štáb sovětský. Jak si to představujeme, že to ... Protože jistě, pro ně bylo tabu – zkušenosti z druhé světové války. A ne že my tady máme úplně jiný pohled. A když se jim to vysvětlovalo – že to je na etapy. *Nu, charašo, jestli na etapy, tak ničĕvo.* První etapa měla začít v roce 1970. Džúr to zrušil.

Já jsem Džúra kritizoval, za některé nedostatky týlu, protože jako člen kolegia ministra, když byl Lomský ministrem, tak samozřejmě jsem vystupoval přímo a jasně a řekl jsem to tak, jak to je. Když se stal ministrem, tak já jsem byl první na řadě, abych byl odvolaný z funkce velitele okruhu. Nakonec Sověti to nepřipustili, sám Grečko, když byl tady, mi povídá: *Vsjo charašo, vsjo v porjadke.* Takže mně bylo jasno, že zůstávám. Ale kdyby býval věděl, jak se zachovám 21. srpna, tak by asi říkal: *Idi k čortu.*

Takovou kariéru, jakou přes Dubčeka získal, by nezískal. Jeho slova: *Prvým ministrom bol Štefánik a teraz som ja ministrom.* Musel se zachránit. Čím víc lidí vyhodíte ...

On nakonec pověřil i velitele, že budou v těch „čistkových“ skupinách, které budou dělat tu čistku. Nejenom třeba byro. A tím se to samozřejmě obrovsky rozšířilo. Dovedete si

představit – každý velitel je předsedou.

KS: Asi to byla výhodná strategie z hlediska kariérního, „namočit“ do toho velitele armády. Ještě k tomu operačnímu plánování: podle vašich vědomostí – já teď nevím, jestli vy jste k tomu měl jako velitel okruhu přístup, možná že ano – podle vašich vědomostí ty depoty sovětské jaderné munice, které tu byly budovány v akci Javor, myslím, že to jsou Bíliny a Bělá pod Bezdězem, jestli se nepletu ...

SP: Ano, částečně.

KS: ... generál Picek se zmiňoval ještě o něčem u Chomutova.

SP: Možná, že to byly Hranice a Bělá pod Bezdězem.

KS: Podle vašich vědomostí byly tyto bunkry osazeny jadernou municí už před srpnem?

SP: Podle mých poznatků ne. Zejména v Bělé. Protože já jsem potom v devadesátém roce důkladně prošel Bělou. Je fakt, že ... otázka ochrany byla připravena na jadernou hlavici. Kdyby tam byla.

KS: A myslíte, že ne.

SP: Já tvrdím osobně, že ne.

KS: Co vás k tomu vede? Je logické, že by měla být v blízkosti raketových nosičů, aby to technické brigády mohly zkompletovat.

SP: Otázka je, že v šedesátém osmém roce nešlo ani tak o to, aby tam byly předtím jaderné hlavice, kde byly už sklady vybudované, ale spíš, aby ty sklady byly dokončené. Ale že tam byly potom ... to je možné. Ale myslím si, že před vstupem vojsk, podle mých názorů a podle mých poznatků, co jsem měl v rámci Západního [vojenského] okruhu, nebyly.

KS: Generál Picek právě říká, že už před srpnem byly ty sklady předány sovětské skupině, která tady působila ...

SP: Ano, jistě. To bylo.

KS: Vy jste tedy měl možnost přijít a ...

SP: Ne, my jsme k tomu nebyli vzati. Ale co se nedovíte? My jsme všechno věděli, v brigádě. Nebyl problém. Já měl výborného kontrarozvědčíka, který taky nakonec byl likvidovaný, ten vždycky mezi čtyřma očima a u mě – já jsem si nechával několikrát vždycky během tří měsíců všechno prověřit – nebyl odposlech.

KS: Z hlediska těchto informací, těch nejutajovanějších pod označením „přísně tajné zvláštní důležitosti“ se třemi nulami [v čísle jednacím], tam musela být určitě vaše pozice velmi specifická, když jste velel armádě a potom jste byl vyhozen. Vás vyloučili i ze strany?

SP: Jistě, to bylo první.

KS: Když jste byl takhle vyhozen a zároveň jste byl tím, jak se říkalo, nositelem utajovaných informací, a potom jste byl v opozici vůči režimu, z toho asi musela být pro lidi, kteří zůstali na operační správě, těžká hlava. Protože když se někde procházejí lidi jako Vitanovský, všichni, kteří odešli stejně jako vy, a znají tyhle věci ... a tam už se ani moc přepřítovat nedalo.

SP: Podívejte se, Státní bezpečnost mě velmi pečlivě hlídala.

KS: Vy jste mluvil o změnách, které přišly, když emigroval generál Šejna. Pokoušel jsem se objasnit v těchto rozhovorech, jestli mohl – z hlediska jeho funkce hlavního tajemníka na ministerstvu a ještě předtím náčelníka sekretariátu ministra Lomského – jestli ze své funkce skutečně měl přístup k dokumentům operačním nebo jestli znal ten operační plán jenom nějak řekněme v širším, obecnějším kontextu. Co vy o tom soudíte?

SP: Byl jsem na sekretariátu ministra Lomského v době, kdy on byl náčelníkem sekretariátu. Měl jsem speciální úkoly přímo od Lomského. Jednak zajišťoval jsem různé věci týkající se cvičení, kterých on se zúčastňoval, seznamoval jsem ho se zámysly cvičení, průběhem a tak dále. To byla otázka úplně čistě vojenská. Kdežto on [Šejna] se zajímal podle mého soudu především o kádrové profily funkcionářů. A co se týká operačních plánů, tak myslím si, že možná u některých měl možnost do něčeho nahlédnout, ale jinak podle mého soudu ho to ani nezajímalo, protože si jasně spočítal: Hrozí mi trest, budu muset utéct – tak asi uvažoval – a

co je nejlepší vzít sebou, abych tam přinesl nějakou důležitou informaci a mělo to i pro mě prospěch do budoucna. Když přinesu, že ano, kádrové profily funkcionářů ...

[druhá kazeta]

SP: ... což nakonec bylo vidět – pak jsme se dozvěděli, že se stal ... prostě expertem na Východ, takže bylo jasné, proč asi.

KS: A v jakém směru vlastně proběhla ta oprava plánu?

SP: No, u toho plánu byly změněny hranice, nové úkoly vcelku, to se přepracovávalo, že ano. No, ale směr je směr.

KS: Právě.

SP: Směr je směr. Otázka je, jakou širokou frontu, jaký široký úsek dostane kdo. Kdo bude zleva, kdo bude zprava. Tak není problém přečíslování, to není problém.

KS: Tam asi prakticky od začátku šedesátých let do konce osmdesátých let ty rysy zůstávaly stejné.

SP: Neměnily se. To se neměnilo. Protože ... Sověti měli strategický plán zpracovaný, se všemi zeměmi Varšavské smlouvy, kde to bylo naprosto jasné ... a z toho se vycházelo.

KS: Setkal jste se s nějakými reakcemi Sovětů na Šejnův útěk?

SP: Ne. Když jsme prováděli cvičení, tak jsme jednou diskutovali o tom a on říkal: *Eto ničevo*. Není to tak důležité. Za prvé, plány on – i když přivezl – tak je Američani dávno mají.

KS: Přivádí mě to k úvaze o úloze vůbec toho politického aparátu v armádě. Když tedy ti političtí generálové neměli přístup k operačním otázkám, k těm čistě odborným, vojenským, jak to ovlivňovalo jejich pozici. Jak vy byste definoval jejich úlohu?

SP: Takhle – oni byli zhruba, nejvyšší funkcionáři političtí, seznámeni orientačně.

V normalizaci zjistili, kolik jim chybí důstojníků, kolik jim chybí politruků, tak se začal dělat nábor všelijakým způsobem. Používaly se k tomu i speciální fondy, aby je získali. Kvalifikovaná inteligence podle mého názoru, v rámci normalizace, přišla až tak 1973, 1974, 1975. Oni totiž, abyste rozuměl, možná že to znáte, oni měli tři možnosti. První možnost byla ponechat si důstojníky, kteří neměli tak velké škraloupky, čili nebyli vyhozeni, byli jenom ... těch bylo maximum, nejvíc, a byli tam i kvalifikovaní. Pak byla druhá skupina, nábořem, různým způsobem. Ale to byly školy, učiliště, zálohy – podívejte se, kolik ze záloh brali lidí, aby šli do armády, preference finanční a tak dále. A třetí skupina byla ta poslední, to už pak byly ty školy.

KS: Já jsem za tuhle skupinu docela rád, protože zajímavé, že ze sedmdesátých let, lidi vaší generace, kteří ale zůstali v armádě po srpnu, tak jak tihle lidé odmítají rozhovory, tak u těch mladších je přece jenom už znát, že nemají v hlavě pořád ten srpen vyražen jako hlavní osu svého osudu.

SP: Oni prošli, no, prošli.

KS: Tam nejzávažnější to asi bylo u těch odborných profesí, jako jsou letci a ...

SP: Byl problém pilotů. Nebyli piloti, nebyli letovodi, nebyl technický personál. Nebyl. Bylo potřeba je vyškolit, vyškolit pilota – každý víme, jak dlouho to trvá. Vyškolit letovoda. A to byly ty problémy.

KS: Docent Luňák ještě v předmluvě k edici operačního plánu z roku 1964⁵ popsal ještě některé cvičení, která byla předtím, než ten operační plán byl jako oficiální dokument zpracován.

SP: Přečtěte to.

KS: Tady mluví o cvičeních na začátku šedesátých let. „... první cvičení v sestavě frontu v roce 1960. Československý front měl operovat už čtvrtého dne na čáře Stuttgart – Dachau“

SP: Ano. To bylo nereálné.

KS: „... frontové operační cvičení z března 1961 šlo ještě dále a předpokládalo, že linie Dijon – Lyon bude dosaženo šestého až sedmého dne. Frontové operační cvičení v září 1961 ...

5 Petr Luňák: Za devět dnů jsme v Lyonu. Plán použití Československé lidové armády v případě války z roku 1964. In: *Soudobé dějiny*, 2000/3, str. 403 – 419.

Československý front se připravoval na podporu útoku Severního frontu ... měla být linie Bonn – Metz – Štrasburk dobyta sedmého až osmého dne.“ A tak dále. „Prosinec 1961 ... linie Vesoul – Besancon – Belfort dobyta sedmého dne operací.“ To jsou tempa ... Předevčírem mi řekl generál Vinkler, že by považoval za velký úspěch, kdyby tam někdo dostal vůbec ty divize v mírovém stavu.

SP: Přesně tak. Stačí ten přesun těch sovětských vojsk do Československa 21. srpna. To stačí úplně. A to nebojovali.

KS: Setkal vy jste se v průběhu srpna 1968 s nějakými návrhy československých velitelů na nějaké kladení odporu?

SP: Ne. Já jsem akorát měl požadavek na ochranu vysílaček v Hradci Králové, kde jsem poslal – za což jsem dostal vynadáno, náčelníkem generálního štábu i ministrem – výsadek jednotku na ochranu, protože Sověti to tam chtěli zlikvidovat.

KS: To tam myslím je někde uvedeno v tom dokumentu, kde se zdůvodňuje vaše odvolání. Tam se píše, že to právě jeden z těch ... Hned to najdu. ... Je zajímavé, že to jeden z těch dokumentů, které jako první zdůvodňují ty změny ve funkcích v československé armádě ...

SP: ... že velitel bude odvolán.

KS: ... že velitel bude odvolán a že to je na základě nesouhlasu sovětských představitelů nebo na základě vyslovení nedůvěry Sovětů.

SP: Ano, veškeré odvolání velitele okruhu byl požadavek Sovětů. Kromě samozřejmě Džúra, ministra.

KS: Tady to je.⁶ Tady se říká: Generálmajor Procházka byl předtím hodnocen ve funkcích jako „schopný, náročný, samostatný, iniciativní a houževnatý velitel s bojovými zkušenostmi“. Potom se říká: „V kritických srpnových dnech pod vlivem nálad a emocí píše a posílá posílá různé rezoluce a dopisy velení sovětské i naší armády, což mohlo v této době vyvolat nedozírné následky. ... V této době žádá také soudruha ministra o použití desantního výsadku v síle jedné roty k obsazení a ochraně vysílače v Hradci Králové.“

SP: Ano. Ale rezoluce jsem neposlal, poslal jsem jenom jeden dopis. A okruhová politická správa jménem komunistů také poslala dopis.

KS: To byl ten dopis Pavlovskému.

SP: Ano. To už je zkreslení.

KS: Proč byl ten vysílač v tom Hradci tak důležitý?

SP: Ten byl ohrožený a byl velmi důležitý, protože lidi by se tam nedozvěděli na východě Čech nic, vůbec nic. To byla jediná retranslace. To samé jsem chtěl udělat s retranslační stanicí Krašov na Plzeňsku, jenomže to bylo pozdě. To mi pozdě kontráši přinesli, jinak bychom to udělali.

KS: Tam tehdy v rámci spojového vojska – tomu velel generál Stach, jestli se nepletu?

SP: Ano.

KS: V rámci spojového vojska tam došlo najednou k tomu, že ty vysílače se zaktivizovaly. To bylo spontánní, že ti vojáci začali prostě sami organizovat vysílání pro potřebu civilního obyvatelstva?

SP: Podívejte se, okamžitě po vstupu vojsk – budu mluvit o Příbramsku. Byl jsem v Příbrami na pětatřicátém výročí požádán, abych tlumočil, jaká byla situace u Západního vojenského okruhu. Řekl jsem to tak, jak to skutečně probíhalo. Poskytovali jsme okamžitě pomoc, vydali jsme radiostanice okresům pro informaci, poskytovali pomoc, kde bylo nutno. Dále po dohodě s velitelem IX. sušické brigády Pohraniční stráž podplukovníkem Pokorným jsme převáděli lidi na Západ, kteří nás požádali o pomoc a byli pronásledováni estébáky nebo kágéby. Například redaktor Tosek a jiní, které jsme převedli, protože nebyl problém pro nás. Další věci byly v tom, že se prováděl odposlech veškeré jejich sítě. Takže jsme věděli přesně, kde jsou.

⁶ *Vojenské otázky československé reformy 1967 – 1970*. Díl II, Srpen 1968 – květen 1971. Ed. Antonín Benčík, Jan Paulík, Jindřich Pecka, str. 62.

Protože ... jste voják. I když člověk měl určitý zlom. Já jsem měl zlom v akademii Frunze v Moskvě v padesátých letech, když začal proces. Tak jsem si stavěl otázku, co se to děje. Na semináři jsem měl několik dotazů a nezapomenu nikdy na toho plukovníka, který nás učil marxismus-leninismus, přišel za mnou a povídá: *Znáješ što? Bólše nesprášivaj!* Víckrát se neptej! *Patamu što závtra pójeděš damój!* Mezi čtyřma očima, my se jinak nebavili. Tak jsem mu poděkoval.

Zajímali jsme se tam všichni, většinou i o kybernetiku. Sověti to studovali, ale my ne.

KS: Ještě jen k tomu tendenčnímu hodnocení z toho podzimu 1968. Oni vám tenkrát vytkli, že jste ... budu citovat z toho dokumentu. Že před srpnem „se silně exponoval a získal si důvěru sovětského ředitele cvičení“ – tady se píše o té Šumavě – „a byl uznáván za jediného prosovětského generála“. Což oni tady dávají do kontrastu, aby jaksi vynikla hloubka vaší „zrady“.

SP: To je jejich názor. Ale já jsem s tím velitelem, Kožanovem, jak jsem vám říkal, vycházel velmi dobře a rozuměli jsme si. Několikrát se zúčastnil cvičení Šumava, když jsem třeba dokladoval rozhodnutí, i Jakubovský jako velitel Varšavské smlouvy. No, jistě, oni měli k nám ke všem, kteří jsme absolvovali akademii generálního štábu, důvěru. Protože byli přesvědčeni, že když už jsme tam byli ... No ano, jenomže my jsme nezískali jenom znalosti operační. Protože generální štáb, to je na úrovni operace, operační stupeň, já, co jsem absolvoval Frunze, byl divizní stupeň. Takže jestli oni to tam tak hodnotí, tak ať hodnotí, prosím, to je jejich věc. Jistě, podívejte se, na mě se nikdo neobracel s tím ... jako někteří tvrdili, že všichni, kdo absolvovali v Sovětském svazu, byli naverbováni do tajných služeb. Se mnou nikdy nikdo nejednal. Jak se to obvykle stávalo – že když někdo měl máslo na hlavě, tak ... mohli přinutit. Spíš jsem měl na štábu informátory našich politiků.

KS: Jak se vlastně stavěla k tomu ta politická správa? Protože když se vezme ten kádr lidí vyloučených v rámci normalizace, tak tam podstatné procento, jedna z nejpostiženějších složek, je právě politická správa, kde ta profilace proreformní byla velice výrazná. Jak se tehdy političtí zástupci stavěli k tehdejšímu událostem?

SP: Stavěli se stejně rozhodně jako velitel. Vcelku politický aparát skutečně se pustil s vervou do reformy politického aparátu a armády. Což bylo velmi důležité a můžu říct, že od všech velitelů i ode mě měl plnou podporu.

[...]

KS: Oni tehdy vytáhli z jednoho dokumentu, snad z kontrarozvědky, že jste snad měl tenkrát právě podle nějakého takového hodnocení říci v osmašedesátém jakýsi výrok, že nejste spokojen s tím stavem v Československu a že byste byl „raději velitel sovětské divize než československé armády“.

SP: Ne. To jsem nikdy neřekl, proč bych měl.

To bylo takto – při návštěvě u lipského okruhu, se kterým jsme měli družbu, jsme zároveň provedli návštěvu skupiny vojsk, ale nebyl přítomen velitel, byl přítomen jenom náčelník štábu. A náčelník štábu mně řekl mezi čtyřma očima, že ví o tom, co bude se mnou, že ví o tom, že mám být odvolán z funkce nebo i propuštěn. Já jsem říkal, že ta tendence je. A on říkal: „Podívejte se, kdyby vás vyhodili, tak klidně můžete velet divizi u nás.“ Takhle to vzniklo, to byl celý ten problém. Toto je pravda.

KS: Je docela pozoruhodné, že když už tady byla Střední skupina, nedochází k žádnému početnímu snížení československé armády. Počet klesnul o dvacet tisíc, přičemž když vezmeme v úvahu tu čistku v rámci normalizace ... Dokonce se ještě někde provádí to, že se nabírají další lidé do stavu armády. Víím, že tenkrát už jste v armádě nebyl, ale ...

SP: Museli, poněvadž, podívejte se, když jim klesnul počet, zejména velitelského sboru, když byl ten obrovský pokles, vidíte, kolik záloh bylo sníženo, označeno jako „neschopní“, „nezpůsobilí z politického hlediska pro výkon funkce“, tak skutečně se musel intenzívně dělat nábor. Přestože tady byli. Sověti trvali na tom, aby ta armáda měla tu sílu, protože se snížilo počítalo. K čemu? Ke splnění těchto úkolů, které byly v operačním plánu. A tomu počty

neodpovídaly. Těžko by se plnily.

KS: Myslíte, že je něco, co jsme nezmínili a co by mělo být zmíněno?

SP: Ne, myslím, že jsme hovořili o všem.

KS: Snad jsem se měl ještě zeptat na ty ostatní armády Varšavské smlouvy, mimo sovětskou, na polskou, východoněmeckou, maďarskou armádu. Měli jste s nimi nějaký intenzivnější kontakt?

SP: Tak my jsme měli nejintenzivnější spolupráci s lipským vojenským okruhem, i v rámci některých cvičení. Pravidelně každý rok jsme dělali návštěvu, my k nim, oni k nám. Měli možnost navštívit ... u nás například byl ministr obrany NDR, který navštívil cvičení na Doupově, navštívil útvary v Chebu. Podle jeho přání, jak si přál. Pak dělal takovou besedu, kde hodnotil velice kladně vycvičenost vojsk – byla to vojska 19. divize, kde navštívil to cvičení. Takže spolupráce byla velmi dobrá. Když jsem zase my přijeli tam, tak jsme měli možnost s delegací navštívit ... No, přitom jsem měl vždycky snahu navštívit taky sovětská vojska, ale ta jsme nenavštívili, jenom štáby.

KS: Ještě jsem se chtěl zeptat na jednu věc, která se týká Varšavské smlouvy, těch společných – nebo spíš “společných“ – orgánů. V protokolu, který byl uzavřen, když byla vytvořena v pětapadesátém Varšavská smlouva, se hovořilo o vzniku Spojeného velení a jeho štábu. Který v podstatě byl tou X. správou sovětského generálního štábu, takže v podstatě jako společný orgán neexistoval, do konce přelomu šedesátých a sedmdesátých let. Jaké jste měl zkušenosti se zasahováním Spojeného velení do bojové přípravy, výcviku, operačního plánování vojsk?

SP: Jestli jsme něco dostávali, tak jsme to dostávali přes generální štáb, přes ministerstvo obrany. Ale přímo nikdy ne. A protože ti poradci nebyli, tak nám nikdo nezasahoval do toho. Ale že byli informováni, to je logické.

KS: Oni tedy byli informováni prostřednictvím oficiálně předávaných dokumentů. A jezdili na inspekce?

SP: Oni chodili na inspekce, organizovali kontroly na cvičeních. Byly to inspekční skupiny, velmi schopní odborníci, specialisté, kteří byli k té inspekci vybráni. Když žil delší dobu s naší armádou, tak byl poslán do inspekce – což je pochopitelné.

Vojenských rad se sice někdy zúčastnili – když se třeba měnili na tom velení Varšavské smlouvy, u nás, jako zástupci u ministra – tak se přijeli představit. Taky se přišel představit v květnu Jamščikov, co vystřídal ...

KS: Myslím, že Kuščeva.

SP: ... a ten u nás na vojenské radě vykládal, že má bohaté zkušenosti s povstáním v Maďarsku. Že ty zkušenosti se vždycky dají využít ... Ale neříkal nic konkrétního o tom, že by u nás něco takového bylo, ani jsme my o tom nepřemýšleli, nikdo z nás. Protože já osobně jsem nebyl zapojen na žádného funkcionáře politického jako třeba někteří na štábu. To jsme pak odhalili po 21. srpnu.

KS: Okruh určitě musel být pro Sověty o to podstatnější, že to byl základ Československého frontu. Předtím, v padesátých letech, když bylo ještě to okruhové uspořádání – 1., 2. vojenský okruh – tak byl, jak to z dokumentů vyplývá, náčelníkem – válečně předurčeným – generál Rytíř. Ale potom v šedesátých letech už se počítá do funkce velitele Československého frontu s prvním náměstkem, s generálplukovníkem Jankem. Jak se situace vyvinula ve chvíli, kdy Janko spáchal sebevraždu? Kdo nastoupil na jeho místo?

SP: Teď si nevzpomínám.

Abyste pochopil jednu věc – tito lidé, “frontáci“, byli proti nám. My jsme byli konkurence. A bylo třeba tuto konkurenci zpomalit. A pokud možno nacházet mnoho chyb a neschopnost. Abychom se nedostali třeba na vyšší funkce. Což bylo zákonité, logické, pro ně. My jsme se snažili plnit dobře ty úkoly. Ať mě bude hodnotit kdokoliv, tak musí hodnotit jednu věc – že jsme cvičili, že jsme byli skutečně houževnatí v tom smyslu, abychom ty lidi vycvičili dobře, k tomu úkolu, co jsme měli. A že na druhé straně za hranicemi byl jiný systém a u nás byl taky

jiný systém. A že jsme jako členové strany ... i když, jak říkám, já jsem už po padesátém roce měl různé pochybnosti a velmi střízlivě jsem se díval na všechny tyto otázky, i když jsem studoval marxismus-leninismus ve Frunzově akademii – tam v akademii generálního štábu toho moc nebylo, tam jenom symbolicky – ale ve Frunzeho akademii jsme se tím zabývali velice intenzivně a pronikali jsme do věcí různých, hledali jsme spojitosti. Ještě za Stalina to nebylo jednoduché – bavil se s vámi člověk vždycky jenom mezi čtyřma očima, jinak se s vámi nebavil, jaký byl strach.

A v roce 1968 pro mě bylo naprosto jasné – taky jsem napsal dopis ministroví, že chápu důsledky, ale že chci taky dál pracovat, starat se o rodinu. I když jsem věděl, co mě čeká. Protože mi to ten vyšetřovatel řekl jasně. Ale ten vyšetřovatel taky řekl: “Podívejte se, mám tady materiály, víc materiálů mám tady na Dzúra než na Procházku. Ale souzen bude Procházka a počítá se s odsouzením na osm let.” To mi řekl otevřeně. Taky mi řekl: “Podívejte se, tady jsem měl listinu o degradaci. Teď vám můžu ukázat, že je to zamítnuté. Já se snažím tu přípravu natahovat. Byli tady vaši spolupracovníci, všechny jsem předvolal. A co ti říkají? Říkají to, jaký jste skutečně. Že si vás váží a že jsou s vámi.”

Taky mi citoval jeden kolega, který tam byl, průzkumák, velitel průzkumného oddělení, ten mu řekl: “Proč nebojujete za něj?” “No, my nemůžeme bojovat, protože nevíme, co bude s námi.” Víte, cítíte někdy takový moment – i teď, když jsem byl v té Příbrami – když se tak podíváte na některé ... tak mi to připadá, jako bych já zavinil to, že byli vyhozeni z armády. Rozumíte tomu? Jako bych já to zavinil. Jenže kdo nesl zodpovědnost? Kdo nesl zodpovědnost za to, že nedošlo k žádnému konfliktu? A nebyl problém, aby ke konfliktu došlo. Kdyby v těch posádkách nebyla ta vojska v pohotovosti, kdyby ta vojska vyvedená na cvičení nedostala úkoly nevyvolávat žádné střety ... Mohlo dojít ke konfliktu? Mohlo, snadno. Pokusili se střítet ze samopalů, v Janovicích do kasáren našeho útvaru. Tak jsem okamžitě horkou linkou zavolal Kožanovovi, jak je to vůbec možné. Tak on samozřejmě vyvodil důsledky. Oni si samozřejmě představovali tak – to byl pokyn Sovětů – že ve štábu bude styčný důstojník, který to všechno bude ... Já řekl: “Ne. Bude linkové spojení pro případ, že bude třeba řešit složité otázky.” Hotovo. Víc nic.

Nehrál jsem si na žádného hrdinu, nic takového. Plnil jsem svoje povinnosti jako vlastenec, jako člověk Československé republiky, která se velmi horko a těžko rodila v bojích v letech 1914 – 1918.

KS: U leteckých jednotek se prý vyskytly pokusy nějak klást odpor. Protože letci by měli v jistém smyslu technicky vzato o něco snazší roli ve srovnání se vševojskovou armádou, která byla směřována na hranici a nemohla se přesunout. Tam údajně generálporučík Kúkel a velitel 7. armády PVOS generál Kamenický měli minimálně zvažovat tu možnost, že nějak zasáhnou proti postupujícím sovětským jednotkám.

SP: Tak já nevím, já jsem si Kúkela vážil, jako bojovníka, který bojoval ve Slovenském národním povstání. Kúkel se skutečně postavil taky zásadně proti. A nepodílel se na normalizaci.

KS: Nevíte, jestli Kamenický ještě žije?

SP: Myslím, že ... nemám zprávy, že by nežil. Mám ale zprávy, že zemřel můj kolega a velký přítel, historik Hochsteiger.

KS: Tibor Hochsteiger, to jsem slyšel. Je to škoda, protože myslím, že právě tyhle rozhovory by měl ideálně dělat on. Profesor Poksinski v Polsku byl právě z téhle generace, měl tu zkušenost člověka, který tím prošel a zároveň měl určitý odstup.

SP: Dost pozdě se s těmito pohovory začalo. Ale to není vaše chyba.

KS: Děkuju vám za váš čas, pane generále.